

13. BASKI

ÇAĞA İZ BIRAKAN
ÖNDERLER

MALCOLM X

RECEP ŞENTÜRK

Çağa İz Bırakan Önderler

MALCOLM X

İNSAN HAKLARI MÜCADELESİ

İlke Yayıncılık: 86
Çağa İz Bırakan Önderler: 9

Özgün Adı
Malcolm X "İnsan Hakları Mücadelesi"
Yazan
Prof. Dr. Recep Şentürk
Yayına Hazırlık
İlke Yayıncılık
Kapak
İlke Yayıncılık
Yayıncı Sertifika No:
18579
ISBN
978-975-7105-66-4
I. Baskı
2006, İstanbul
XIII. Baskı
2017, İstanbul
Baskı-Cilt
Step Ajans
Göztepe Mh. Bosna Cd. No.11
Bağcılar-İSTANBUL
Tel: 0 212 446 88 46

İLKE YAYINCILIK
P.K. 117 Üsküdar 34672 İstanbul
Tel.: 0.216 341 15 88
Faks: 0.216 495 29 63
www.ilkeyayincilik.com – ilkeyayincilik@hotmail.com
f /ilkeyayincilik – s /ilkeyayincilik

© Tüm yayın hakları İlke Yayıncılık'a aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Çağa İz Birakan Önderler

MALCOLM X

İNSAN HAKLARI MÜCADELESİ

PROF. DR. RECEP ŞENTÜRK

Prof. Dr. Recep Şentürk

1964 yılında Çankırıda doğdu. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde tamamladıktan sonra (1986), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünde yüksek lisansını yaptı (1988) ve aynı bölümde asistan olarak çalıştı (1988-89). Amerika'da Columbia Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ndeki doktora çalışmasını bitirdikten sonra (1998) Türkiye'ye dönen Şentürk, TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nde (İSAM) görev aldı.

Daha sonra Atlanta'da Emory Üniversitesi Hukuk Fakültesinde misafir araştırmacı olarak insan hakları konusunda araştırmalarda bulundu (2002-03). 2005 yılında British Academy'nin davetlisi olarak Oxford Brookes Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Hukuk Fakültesinde insan hakları konusundaki çalışmalarını yürüttü ve aynı konuda İngiltere'nin çeşitli üniversitelerinde konferanslar verdi.

Bir süre Fatih Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde öğretim üyeliği yapan Şentürk, daha sonra Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Medeniyetler İttifakı Enstitüsü Müdürü olarak görev yaptı. Halen İbn Haldun Üniversitesi Rektörü olan Şentürk'ün Türkçe, İngilizce ve Arapça olarak kaleme alınmış (ve bu dillere tercüme edilmiş) pek çok telif eseri ve makalesi bulunmaktadır. Şentürk evli ve üç çocuk babasıdır.

Yayımlanmış Kitapları:

İbn Haldun Güncel Okumalar (2010), *Açık Medeniyet/Çok Medeniyetli Dünya ve Topluma Doğru* (2010), (ed.) *Ekonomik Kalkınma ve Değerler* (2008), *Türk Düşüncesinin Sosyolojisi: Fıkıh'tan Sosyal Bilimlere* (2008), *İnsan Hakları ve İslam: Sosyolojik ve Fikihî Yaklaşımlar* (2007), *Malcolm X* (2006), *Malcolm X: es-Sıra az-Zâtiyye* (Arapça) (Şam 2006), *Narrative Social Structure: Hadith Transmission Network 610-1505* (California: Stanford University Press, 2005), *Yeni Din Sosyolojileri* (2004), *Toplumsal Hafıza: Hadis Rivayet Ağları 610-1505* (2004), *Modernleşme ve Toplum Bilim* ([1996] 2006).

İçindekiler

ÖNSÖZ... 9

GİRİŞ... 13

HAYATI: ÖZGÜRLÜĞE GİDEN DİKENLİ YOL	19
İrkçı Baskılara Karşı Mücadele Veren Bir Aile	23
Okul: Sen Ancak Marangoz Olursun!	24
Boston: Hızlı Gençlik Yılları	28
New York: Yeraltı Dünyasına Giriş	31
Tekrar Boston: Çete Reislığı	40
Hapishane: 'Şeytan' Kilit Altında	44
İslam Milleti: 'Şeytan' Hidayete Eriyor!	46
Detroit: Elijah Muhammed ile Şahsen Görüşme	49
Tekrar New York: Yedi Nolu Mabetde Vaizlik	51
Betty X Bacı ile Evlilik	55
İslam Milleti Hareketinin Sözcülüğü	57
Elijah Muhammed ile Yolların Ayrılması	64
Yeni Bir Hareket ve Kapsayıcı Bir Yaklaşım	67
Hac ve Evrensel İslam Kardeşliğini Keşfediş	68
Mekke'den Mektup	73
Malcolm X'den El-Hajj Malik el Shabaz'a	77
Şehadete Doğru Adım Adım	79

İNANCI: KALBİN ÖZGÜRLEŞMESİ	83
Birinci Dönem:	
Hristiyanlık ve Marcus Garvey Hareket	87
İkinci Dönem:	
İnançların Kaybedilmesi ve İnançsız Hayat	93
Üçüncü Dönem: Elijah Muhammed ve İslam Milleti	95
<i>Wallace D. Fard:</i>	
<i>İslam Milleti Hareketinin Kurucusu</i>	96
<i>Elijah Muhammed: Elçi.</i>	99
<i>Malcolm Little'dan Malcolm X'e</i>	105
<i>Baş döndüren Yükseliş ve Ahlaki Çürütme</i>	107
Dördüncü Dönem: Gerçek İslam'la Buluşma	109
DAVASI:	
SİYAH HAKLARINDAN İNSAN HAKLARINA	113
Amerika ve Kölelik	115
Köleliğin Hukuken İlgası	117
İnsan Hakları Mücadelesi ve Malcolm X	119
Din ve İnsan Hakları	123
Genç Malcolm X ve Martin Luther King Karşılaştırması	125
<i>Sorun: İnsan Hakları mı, Sivil Haklar mı?</i>	136
<i>Hedef: Bağımsızlık mı, Entegrasyon mu?</i>	128
<i>Metot: Oy mu, Kurşun mu?</i>	131
Olgunlaşmış Malcolm X ve Evrensel İnsan Hakları	133
MİRASI: HİDAYET VE HÜRRİYET	137
BİBLİYOGRAFYA	141

*B*u kitabı Amerika'daki evlerinde yazdığım
merhume kardeşim Zeyneb'e ve
kanseriyle mücadelesinde onu herkesten çok
sevgi ve sabırla destekleyen eşi Mehmet'e
en güzel dualarımla ithaf ediyorum.

ÖNSÖZ

Yirminci yüzyılın yetiştirdiği en önemli Müslüman önderlerden biri olan Malcolm X veya El Hajj Malik el Shabaz (Hacı Malik Şahbaz) 1925 yılında Nebraska'da doğmuş, 1965 yılında New York'ta 39 yaşında esrarengiz bir şekilde şehit edilmiştir. Hayatı hakkında "Başımdan, en az bir düzine insanın yaşayıp tecrübe edebileceği kadar olay geçti" diyen Malcolm X, yaptığı her şeyin gecikme kabul etmeyecek derecede acil olduğuna inanıyordu.

Elinizdeki kitap, "İslam'da evrensel insan hakları var mıdır?" diye soranlara, Yirminci yüzyılda hakkında en fazla konuşulan ve yazılan Amerikalı Müslüman Malcolm X'in hayatını, evrensel insan hakları mücadelesine örnek olarak sunmaktadır. Malcolm X, önce ABD'de yaşayan Afro-Amerikalıların, daha sonra

Çağa İz Bırakan Önderler

dünyadaki siyahların haklarını savunmak için mücadele etti. Nihayet, hayatının sonlarına doğru, evrensel anlamda insan hakları savunucusu oldu. İslam ona, o güne kadar savunduğu milliyetçiliği bir kenara bırakarak, insan hakları konusuna tevhid penceresinden bakıp, bütün insanlığı, bir olan Allah'ın yarattığı tek bir aile olarak sevgiyle kucaklamayı öğretti.

Onun düşüncesinin -her ne kadar farklı safhalardan geçse de- değişmeyen temel bir özelliği vardır: Haksızlığa karşı sessiz kalmamak. Malcolm X'in düşüncesindeki evrimi -evrensel insan hakları düşüncesine ulaşmasının ve bu yoldaki mücadelesinin fikri temellerini- onun giderek daha iyi kavradığı İslam'ın evrenselliğinde aramak gerekmektedir. Malcolm X'in mirası, günümüzde çok tartışılan İslam ve evrensel insan hakları arasındaki ilişkiyi daha iyi görmemize önemli bir katkı sağlamaktadır: İslam, insan haklarını evrensel planda savunmayı, kime, kim tarafından ve nerede yapılırsa yapılsın haksızlığa "gerekli her yolla" karşı koymayı emreder.

Flinizdeki kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Malcolm'un hayatını, ikinci bölüm inancını, üçüncü bölüm ise davasını ele almaktadır. Malcolm'un gerilim, trajedi ve köklü değişimlerle dolu hayatı bir özgürleşme serüveni olarak birinci bölümde; sürekli yıkılıp yeniden inşa edilerek değişime uğrayan ve nihayet sahil tevhidi yakalayan dini inançları, ikinci bölümde; diğer insanlara yararlı olabilmek ve onları da kendisi gibi özgürlüğe kavuşturup, ayrımcılık kurbanı olmaktan kurtarabilmek için giderek daha kuşatıcı ve daha etkin bir strateji ile gerekli ve meşru olan her yola

başvurarak yürüttüğü mücadelenin stratejisi üçüncü bölümde ele alınmaktadır.

Müslümanların insan hakları konusunda nasıl bir tutum sergilemesi gerektiği konusunda Malcolm X, canlı bir örnek olarak önümüzde durmaktadır. Ancak günümüzde, ister Amerika'da ister dünyanın başka yerlerinde yaşasın, Malcolm X'e büyük hayranlık duymalarına rağmen, Müslümanların onun mesajını layıkıyla anlayıp, o mesaja gereği gibi sahip çıktıkları söylenemez. Eğer elinizdeki kitap bu yolda bir katkı sağlarsa kendimi mutlu hissedeceğim.

İslam dünyasında yaşayan miras yedi Müslümanlar olarak, Amerika ve Avrupa veya dünyanın başka yerlerinde, turnaklarıyla kazıyarak İslam'ı keşfeden insanlara yardım eli uzatmak hiç aklımıza geldi mi? Yıldız Sarayı arşivinde yapılan son araştırmalar, Sultan Abdülhamid'in Amerika'daki Müslümanları desteklemek için el altından Muhammed Web, isimli beyaz bir mühtediye para yardımı yaptığını göstermektedir. Muhammed Web Osmanlı'nın desteği ile New York'ta İslam'ı tanıtan kitaplar yazıp yayınlamış ve bir dergi çıkarmıştır. Ancak daha sonra, Amerika'daki Müslümanlara İslam dünyasından el uzatan çıkmamıştır.

Amerikalı bir Müslümana, sohbetimiz esnasında, Türkçe'ye lise yıllarımda tercüme edilen hayat hikayesini okurken, Malcolm X'in ilk namazını, Müslüman olduktan yıllarca sonra hacca gidince kıldığım okuduğumda çok duygulandığımı ve Amerikalı Müslümanların İslam'ı öğrenme konusunda karşılaştıkları zorluklara çok üzüldüğümü söylemiştim. Arkadaşım, heyecanla bana dönüp, hiç bir art niyet taşımadan şöyle

sormuştu: Yoksa, Amerika'ya gelip İslam'ı öğretmeye o zaman mı karar verdin? Mahcubiyet yüzümü kaplamıştı, ezilmiştim.

Bu kitabı Amerika'da New York eyaletinin Troy şehrinde kaleme aldım. Evinde misafir olduğumuz ve şu anda Eyüp Sultan mezarlığının yüksek tepelerinden İstanbul'u seyreden merhume kardeşim Zeynep genç yaşta yakalandığı kanser hastalığına sınırsız sabır, rıza ve şükürle katlanıyordu. Allah ona rahmet eylesin, Cennet'teki makamını yüceltsin. Hastamızı ziyaret için gelen Nazlı ablam bütün ev işlerini sessiz bir fedakarlıkla üstlenmeseydi bu kitabı telife vakit bulamazdım. O büyük imtihan anını birlikte yaşadığımız hadsiz sevgi, fedakarlık ve sabır timsali eniştemiz ve o andaki "evimizin reisi" Mehmet'in ailecek bize gösterdiği kardeşlik hiçbir zaman hatırımızdan çıkmayacaktır.

Son olarak, bu kitabın yazımı sırasında bana yardımlarını esirgemeyen dostlarım, Kasım Kopuz, Khalil Abdul Rashid, Yusuf Walsh'a teşekkür ediyorum. Henüz lise talebesi olan Selman Çakal'ın özel kütüphanesinden bir kitap hediye ederek Malcolm X kitabına katkıda bulunmaya çalışması beni çok etkilemiştir. Bütün çalışmalarında olduğu gibi bu çalışmamda da büyük bir fedakarlık, sabır ve anlayışla beni cömertçe destekleyen eşimi sevgi ve şükranla anıyorum. Başarı hepimizindir; hatalar ve kusurlar benimdir.

Recep Şentürk
Troy, New York - 2005

GİRİŞ

1990 yılı ilkbaharıydı. Yeni geldiğim New York'taki Columbia Üniversitesi'nin bahçesinde College Walk olarak isimlendirilen 116. caddede bir ikindi vakti yürüyordum. Kulağıma ezan sesi gelmeye başladı. Bir anda bunun aşırı memleket özleminden kaynaklanan bir yanılsama olduğunu düşündüm. Fakat sesi duymaya devam ettim. Bunun üzerine sesin geldiği istikamette yürümeye başladım. Ayaklarım beni Doğu istikametine götürdü. Morning Side Drive'a ulaştım ve caddeden karşıya geçtim. Yol sona ermişti. Balkona benzeyen gözletme noktasında durdum, oradan Harlem'e yukarıdan bakıyordum. Dikkatle dinledim. Ezan sesi Harlem'deki Malcolm X Camii'nden geliyordu. O anda yaşadığım karmaşık hisleri anlatamam.

Çağa İz Bırakan Önderler

Malcolm X kutsal bir sesi ülkesine taşıyan ve oralarda yankılanmasını sağlayan bir uç beyi olarak gözümde saygıyla canlandı. Bu hadiseden sonra Amerika'ya, New York'a ve Amerikalılara bakışım tamamen değişti diyebilirim. Harlem artık benim için soğuk ve tehlikeli bir yabancı diyar değildi. Amerika'nın Hollywood filmlerine yansımayan "biz" yüzü ile karşılaşmaktan dolayı sarsılmıştım. Ashında bizi en fazla ilgilendiren bu yüz, hâlâ fazla bilinmemektedir.

Bu kitabı yazmaktaki maksadım, aynı sesi, Harlem'den gelen ezan sesini, sizin de duymanızı sağlamak. Ve bu sesin oraya ne pahasına geldiğinin hikayesini anlatmak. Böylece, Amerika'nın CNN'e ve Hollywood filmlerine kolay kolay yansımayan çelişkilerle dolu bir başka yüzünü tanımış olacaksınız ve belki de Atlantik Okyanusu'nun ötesinde aşına sesler ve hayatlar olduğunu fark edeceksiniz.

Malcolm X'in hayatının ve düşüncesinin tamamını bütün ayrıntıları ile bu küçük kitapta ele almamız imkansız. Tasavvufta "sefer der vatan" diye bir kavram vardır. Sözlük anlamı, 'kendi vatanında yolculuk' demek olan bu kavram, insanın iç dünyasındaki mahrem yolculuğunu belirtmek için kullanılır. Dışardan bakanların kolay kolay farkına varamayacakları bu iç yolculuk, mâsiva yani Allah'tan başka her şeyi bırakıp Allah'a gitme yolculuğudur. Malcolm X'in hayatını kısaca "sefer der vatan" olarak görmek mümkündür.

Benzer bir şekilde, Malcolm X'in hayatı bir "hicret" olarak da görülebilir. Hz. Peygamber (s.a.v.) mu-

Malcolm X

haciri şöyle tanımlamıştır: *Muhacir Allah'ın yasakladığı şeyleri terk eden kişidir.* Bu bakış açısından hicret, kalpte gerçekleşen bir göçtür: Kötülüklerden iyiliğe, nefsin arzularına kölelikten özgürlüğe ve Allah'a kuluğa göç.

Malcolm X'in hayatındaki değişim iki seviyede ele alınabilir: Gözlemlenebilen siyasi boyut ve gözlemlenemeyen kalb boyutu. Bu iki boyut Malcolm X'in hayatında birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Malcolm X'in iç dünyasındaki özgürleşme, onun siyasi olarak özgürleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Malcolm X'in iç dünyasında yaşadığı sürekli gelişim, onu sosyal planda devrim niteliğindeki değişikliklere öncülük etmeye hazırlamıştır. Hayatının ilk safhasında sadece kendini düşünen ve bencilce bir hayat süren Malcolm X, yaşadığı iç değişim sürecinden sonra, benliğinden soyunmuş, tamamen başkaları için çalışan, hatta bu yolda kendini feda edebilecek bir insan haline gelmiştir.

Malcolm X'in yaşadığı iç değişimin yoğunluğuna paralel olarak, insanlara karşı duyduğu sevginin yoğunluğu da artmıştır. Bencilik safhasını aştıktan sonra, onun sevgisinin yoğunluğu, önce mensup olduğu İslam milletini, daha sonra siyah ırkı ve nihayet bütün insanlığı kucaklayacak şekilde genişlemiştir. Geçtiği her safhada, takılı kalanları geride bırakarak ilerlemeye devam etmiştir.

Malcolm X'in insan hakları mücadelesindeki değişimleri, onun geçirdiği bu iç değişimlerle bağlantılı-

dir. Siyah milliyetçisi iken sadece siyahların haklarını savunan Malcolm X, nihayet -renklerine bakmaksızın- evrensel planda zulme ve baskıya uğrayan tüm insanların haklarını savunur hale gelmiştir.

Bu nedenle, Malcolm X'in süfli ve bencil bir hayat çizgisinden, bütün insanlık için sevgiyle dolu ve onların hakları için kendini mücadeleye adanmış bir hayat çizgisine yükselişindeki temel neden, onun inanç ve düşüncelerini giderek artan bir şekilde İslam'ın yönlendirmesinde yatmaktadır. Onun tavizsiz bir şekilde daima hak ve hakikatten yana tavır koyması, kesintisiz bir şekilde tutuculuktan uzak bir tavırla öğrenmeye devam etmesi, onu girdiği çıkmaz sokaklardan hızla geri dönmeye ve çekinmeden eski hatalarını kabul ederek ilerlemesine neden olmuştur.

Malcolm X, en büyük imtihanını herhalde hayatının son safhasında Elijah Muhammed ile olan ilişkisinde yaşamıştır. O, Elijah Muhammed'in bizzat kendi öğretisi ile çelişkiye düşme pahasına- yaptığı yanlışlıkları farkettiği zaman kendini büyük bir ikilem içinde bulmuş olmalıdır. Bir yanda, kendisinin kurtarıcısı ve sadakatle bağlı olduğu önderin namı, mensup olduğu, sevdiği ve hizmetine kendini adadığı grup ve o grubun Elijah Muhammed'in ölümünden sonra kendisine geçecek olan müstakbel liderliği, diğer yanda hakikat! Ve hakikati seçmenin faturası: Gururunu kırarak toplum önünde yanlışını kabullenmek, lider tarafından aforoz edilmek, grup tarafından terk edilmek ve hainlikle suçlanıp ölümlü tehdit edilmek.

Malcolm X

İşte Malcolm X bu imtihanı da başarıyla geçtikten sonra, Allah ona hakiki İslam'ı nasip etmiştir. Eğer hakikatten yana değil de, liderden, gruptan yana tavır koysaydı veya ilerde kazanacağı statüyü düşünerek sesini çıkarmasaydı, hayatının sonuna kadar siyah milliyetçisi olarak devam edecekti. Ancak, hakikatleri konuşmasından dolayı batıl akideye sahip İslam milletinden aforoz edilince, Ehl-i Sünnet inancına dayalı İslam anlayışını öğrendi ve bu anlayışa dayalı gerçek İslam'ın Amerika'da tanınmasına köprü oldu. En sonunda, bir şehid olarak, insanlık tarihindeki büyük kahramanlar arasındaki yerini aldı.